

Odotettavissa keveneviä ulkomaanuutisia

Ullamaija Kivikuru ja
Jukka Pietiläinen (toim.):

UUTISIA YLI RAJOJEN

Ulkomaanuutisten maisema Suomessa

Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden
tutkimus- ja koulutuskeskus, 1998. 223 s.

Kansainvälinen, vuonna 1995 toteutettu uutisvirtatutkimus on Ullamaija Kivikurun ja Jukka Pietiläisen toimittaman kirjan yhteinen nimittäjä. Kirjan päähuomio on Suomen ulkomaanuutisia koskeissa tutkimuksissa, mutta muutaman artikkelin verran tarjoillaan myös vertailuaineistoa kansainvälisiin tutkimustuloksiin, joita on saatu 45 maasta kerätyistä aineistoista.

Kirja jakautuu kolmeen osaan, joista ensimmäisessä Jukka Pietiläinen ja Terhi Rantanen kytkevät uuden tutkimuksen aiempaan ulkomaanuutistutkimuksen perinteeseen. Toisessa osassa käydään läpi kansainvälisen tutkimuksen pilottivaihe ja lähdeanalyysi sekä niin Suomen kuin kansainvälisen projektin aineisto määrällisesti tarkastellen. Kolmas osa keskittyy uutisten laadulliseen tarkasteluun neljän tapaustutkimuksen kautta. Luvun päättää Ullamaija Kivikurun epilogi, jonka enteellinen otsikko kuuluu: Koskaan et muuttua saa?

Maantieteellisen laajuuden lisäksi kirjalla on myös ajallista syvyyttä, sillä Jukka Pietiläisen avausartikkelin Ulkomaanuutistutkimuksen vaiheita ja tuloksia ansiosta uuden tutkimuksen tulokset kytkeytyvät 40-luvun lopulta alkaneeseen ulkomaanuutistutkimuksen perinteeseen, kuten oppikirjaksi tarkoitetulle kirjalle sopiikin. Pietiläinen käy ansiokkaasti läpi aiemman tutkimuksen suuntauksia ja keskeisiä tuloksia. Huomiota saavat niin UNESCO:n uutisvirtatutkimukset kuin teoreettisemmat maailmankuvatutkimukset.

Perusteellisen historiallisen katsauksen jälkeen lukija jää innokkaana odottamaan: mitä näyttääkään 90-luvun ulkomaanuutisten maailmankartta? Mikä lienee muuttunut? - Ja hämmästy: ensimmäisessä luvussa esite-

tyt tutkimustulokset 50-luvulta ja vuodelta 1979 pitävät suurimmaksi osaksi edelleen paikkansa.

Maailman "globaalistumisesta" huolimatta määrällisesti eniten on edelleen uutisia, jotka kertovat joko oman maan naapureista tai muutamista "uutisten suurvalloista" ja kansainvälisistä järjestöistä. Näitä suurvaltoja olivat syksyllä 1995 selvimmin Yhdysvallat, Ranska ja Iso-Britannia sekä useissa maissa myös Bosnia-Hertsegovina, Japani, Kiina ja Saksa. Kansainvälisistä järjestöistä tärkeimpiä olivat YK ja Nato. Myös konfliktit ovat säilyttäneet kiinnostavuutensa. Ainoa muutos aiempiin uutistutkimuksiin on, että sota oli vuonna 1995 siirtynyt Euroopan kamaralle, Bosniaan.

Kansainväliset uutistoimistot ovat aina saaneet erityishuomiota kansainvälisissä uutisvirtatutkimuksissa, koska niiden kautta tulevat erityisesti Euroopan ulkopuolisten maiden uutiset. Harvalla kansallisella tiedotusvälineellä on varaa lähettää kirjeenvaihtajaa Bryssel-Washington - Moskova-akselin ulkopuolelle. Terhi Rantasen artikkeli globaalien uutistoimistojen toiminnasta on mielenkiintoinen ajantasaistus ja taustoitus aiheeseen, mutta valitettavan suppea. Mielelläni olisin lukenut enemmänkin esimerkiksi globaalien ja kansallisen uutistoiminnan uudenaikaisesta kilpailutilanteesta. Rantasen mukaan kansalliset toimistot ovat menettämässä merkitystään, kun globaalit toimistot voivat välittää uutisia suoraan paikallisille tiedotusvälineille. Riittää, että globaalit uutistoimistot aloittavat uutisvälityksen kansallisella kielellä ja/tai palkkaamalla kansallista henkilökuntaa. Esimerkiksi Reuters on onnistunut tunkeutumaan monille kansallisille talousuutismarkkinoille tarjoamalla palvelujaan 15 eri kielellä.

Vaikka globaalit uutistoimistot ovat entistä kilpailukykyisempiä kuin kansalliset toimistot, tarjoaa uutisvertailu myös yhden yllättävän tuloksen. Vuoden 1979 tutkimukseen verrattuna ulkomaanuutisten lähteenä on entistä useammin tiedotusvälineen oma kirjeenvaihtaja tai toimittaja, eikä uutistoimisto. Näin on sekä kansainvälisesti että Suomessa. Erityisen hämmästyttävältä tulos vaikuttaa Suomessa, jossa 90-luvun alun lamavuosina tiedotusvälineiden kirjeenvaihtajaverkko supistui huomattavasti. Yksi selitys Jukka Pietiläisen mukaan löytyy siitä, että

vuoden 1995 tutkimuksen aineistona ovat myös urheilu- ja kulttuurisivujen ulkomaanuutiset.

Kirjan kolmannessa osassa paneudutaan laadullisiin tapaus tutkimuksiin. Niistä nousee esiin Eeva Suhosen artikkeli "Sir Vili ja filippiiniläisvaimot", jossa analysoidaan Helsingin Sanomista liikkeelle lähtenyt jutturyvästä, joka käsitteli filippiiniläisten naisten välitystä suomalaisten miesten vaimoiksi. Aihe ei ole ulkomaanuutistutkimusten tyypillisintä aineistoa ja saa kovan uutisen kriteerit sisäistäneen lukijan kulmakarvat aluksi kohoamaan. Mutta turhaan, sillä tämän yksittäistapausten kautta päästään käsiksi erään ulkomaanuutisiakin koskevaan muutokseen, nimittäin uutisten populaaristumiseen.

Sir Vili -juttujen draamallisuus, hyvä -paha-asetelma, värikäs kielenkäyttö ja tunnelämyksiä tarjoava kuvitus takasivat jutuille Suomessa varmasti laajemman lukijakunnan kuin saivat esimerkiksi Ranskan ydinkokeita käsitelleet uutiset. Asian kääntöpuoli tietysti on, kuinka paljon nämä draamalliset henkilöjutut lisäsivät lukijoiden tietoa Thaimaan vaimokaupan todellisista syistä, maan valtavasta köyhyydestä ja työttömyydestä? Niiden yhteyttä vaimokauppaan eivät suomalaiset tiedotusvälineet näyttäneet ymmärtävän tai ainakaan pitäneet aiheellisena käsitellä, toteaa Eeva Suhonen.

Samanlaista populaaristumista löytyi Pekingin kansainvälistä naiskonferenssia käsitelleistä jutuista. Aihetta käsiteltiin erityisesti feature- ja human interest -jutuissa. Jo juttujen otsikointi oli hyvin vapaamielistä: "Anarkiaa ja ramponeja" (HS 1.9.1995); "Kiinalainen suursiivous. Peking on lakaistu pölystä ja putsattu työkeydestä. Naiskokous voi alkaa" (HS 3.9.1995) Liitäntä naisasiaan toi jutuille oman sävynsä ja vaikutti paitsi raportoinnin laajuuteen myös kerrontatapaan. "Esimerkiksi samantyyppisestä kansainvälisen työjärjestö ILO:n kokouksesta ei koskaan kerrottaisi siihen tapaan kuin Pekingistä, siis korosteisen usein isoja ja pieniä asioita yhdistellen", toteavat Minna Aslama ja Ullamaija Kivikuru.

Jos lukija tuntee lievästi pettymystä siitä, että suuria muutoksia ei ulkomaanuutisoinnissa ole viimeisen 30 vuoden aikana tapahtunut, ei vika suinkaan ole kirjassa. Päinvastoin, kirjoittajat tekevät kaikkensa analysoi-

nessaan pieniäkin muutoksia. Epilogissaan Ullamaija Kivikuru näkee jo ennustuksen tulossa olevasta myrskystä. Ulkomaanraportointi kohdentuu ehkä vastaisuudessaakin pääosin tuttuihin kohteisiin Washingtoniin, Brysseliin ja Moskovaan sekä politiikkaan, talouteen ja kansainvälisiin konflikteihin, mutta muutoksen merkkejä on erityisesti journalistisen tyylin kehityksessä. Tulossa on kevennyttä, dramatisointia, "featuremaisuuksia", jotka saattavat olla herempää rikkomaa tai ainakin kyseenalaistamaan vallan hierarkioita.

Mari Maasilta

YTM, tutkija, Tampereen yliopisto

Urheilijan rooli journalismin näyttämöllä

Kalle Virtapohja:

SANKAREIDEN SALAISUUDET: journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä.

Jyväskylä: Atena, 1998. 260 s.

Kalle Virtapohjan teos lienee Suomen ensimmäinen urheilujournalismia käsittelevä väitöskirja. Virtapohjan työssä erityisen mielenkiinnon kohteena on journalistinen draama, jonka päähenkilöiksi urheilusankareita aina tarvitaan. Yleisemmällä tasolla tutkimus pyrkii selvittämään, miten urheilujournalismin sankarit osallistuvat kansallisen identiteetin rakentamiseen. Työssä hahmotetaan myös erilaisia yhteiskunnallisia "tilauksia" joiden tyydyttämiseen sankareita on eri aikakausina tarvittu. Työn alkupuolen teoriaosuudessa Virtapohja pohtii sankaruutta ja symbolista johtajuutta, sankarikertomuksia, mytologiaa, rituaaleja ja kansallista identiteettiä. Tekijä ruotii myös urheilujournalismin luonnetta ja kehitystä. Samoin paneudutaan journalistisen draaman olemukseen.

Empiirisessä osuudessa Virtapohja tarkastelee urheilujournalismin rakentamaa sankaruutta tutkimalla eri aikakausilta yhteensä